

Департамент освіти і науки
виконавчого органу Київської міської ради
(Київської міської державної адміністрації)
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Інститут післядипломної освіти

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ КИЄВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Методичні рекомендації

Педагогам,
учням,
батькам,
керівникам закладів
освіти

Київ — 2024

УДК: 37.091.2(477.411):613.8]:355.01](072)
Ф50

Рекомендовано до оприлюднення в Інтернеті
Вченою радою Інституту післядипломної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 6 від 04.06.2024 р.)

За загальною редакцією
Олени ФІДАНЯН, Михайла ВОЙЦЕХІВСЬКОГО

Рецензенти:

Митник О.Я., завідувач кафедри практичної психології Педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор;

Малишев В.В., професор кафедри фундаментальних та медико-профілактичних дисциплін Міжнародного європейського університету, доктор технічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України.

Організація освітньої діяльності в закладах освіти Києва Ф50 в умовах воєнного стану. Методичні рекомендації : навч.-метод. посіб. / Упоряд.: Фіданян О., Войцехівський М., Дідур О. ; за заг. ред. О. Фіданян, М. Войцехівського. — Київ : Київ. столич. ун-т ім. Б. Грінченка, 2024. — 428 с.

ISBN 978-617-658-123-9

У методичному пораднику зібрано рекомендації зі збереження і зміцнення ментального здоров'я. Узагальнено практики керівників закладів освіти із реалізації реформи «Нова українська школа», організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. Окреслено особливості організації освітньої діяльності в умовах воєнного стану. Запропоновано методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у 2024/2025 навчальному році. Визначено перспективи позакласної та позашкільної освіти в умовах воєнного стану.

Для вчителів, керівників закладів освіти, учнів, батьків, методистів методичних кабінетів та обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

УДК: 37.091.2(477.411):613.8]:355.01](072)

© Департамент освіти і науки виконавчого органу
Київської міської ради
(Київської міської державної адміністрації), 2024

© Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024
© Фіданян О., Войцехівський М., Дідур О., упорядкування, 2024

ISBN 978-617-658-123-9

ЗМІСТ

Вступ	7
-------------	---

ПІДТРИМКА МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГІВ, УЧНІВ, БАТЬКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

9

<i>Ольга Хмелева-Токарева, Олена Сокол, Тетяна Гулевич, Марія Величко, Вікторія Торліна. Організація освітньої діяльності у векторі збереження і зміцнення ментального здоров'я</i>	9
<i>Марина Шопіна. Як організувати індивідуальну роботу дошкільника з особливими освітніми потребами</i>	45
<i>Владислава Смолянова. «Сонячні діти». Сучасні методи для навчання учнів з синдромом Дауна</i>	51
<i>Людмила Мальованна. Очікуваний виклик в освітньому середовищі — інклюзія в освіті</i>	59

РОБОТА КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

61

<i>Костянтин Линьов. Поради колегам від слухачів фахового курсу для керівників закладів загальної середньої освіти «Реалізація реформи «Нова українська школа»: навчання у 5–7 класах за Державним стандартом базової середньої освіти»</i>	61
<i>Олександр Пошелюжний. Поради молодому/новопризначеному директору: вносимо зміни до статуту ЗЗСО</i>	86
<i>Валентина Кучерява. Особливості організації освітнього процесу в очному, дистанційному та змішаних формах в умовах воєнного стану</i>	89
<i>Світлана Олексенко, Наталія Петрошук, Світлана Савченко. Безпечне та здорове освітнє середовище для учасників освітнього процесу</i>	96

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. ВИКЛИКИ. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

102

Дошкільна і початкова освіта	102
<i>Людмила Меленець. У новий навчальний рік з новим Законом «Про дошкільну освіту»</i>	102

Марина Шопіна,

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, кандидат психологічних наук

Як організувати індивідуальну роботу дошкільника з особливими освітніми потребами

Для того щоб розпочати розвивальні заняття з дитиною з особливими освітніми потребами (ООП), потрібно спочатку налагодити з нею взаємодію та навчити її співпрацювати. Нам треба розуміти, що до будь-яких занять дитину треба підготувати. Розвивальні вправи мають сенс, якщо дитина: більш-менш розуміє звернену до неї мову; готова повторювати запропоновані дії; може виконувати певну кількість таких дій поспіль, не відволікаючись від заняття; може витримати декілька серій вправ з невеликими перервами. Розглянемо декілька основних моментів, на які варто звернути увагу при налагодженні співпраці з дитиною.

1. Коли вже можна розпочинати заняття. Заняття з дитиною можна розпочинати вже тоді, коли ви змогли налагодити з нею більш-менш стабільну комунікацію, що може базуватись на домовленостях. В середньому, це приблизно дитина дворічного віку. Але треба пам'ятати, що дитина постійно розвивається і основною формою діяльності, що спрямована на її розвиток, є гра. У даному випадку, називаючи вік, ми мали на увазі період початку ігор, які вже трошки схожі на заняття, коли ми зможемо встановлювати «правила гри» і намагатися досягти конкретних результатів. Підбираючи ігри для дитини треба враховувати не її вік, а її здібності. Завдання мають бути посильними дитині, тобто, вона має їх з легкістю виконувати. А далі починається поступове ускладнення правил гри. При виникненні труднощів, робиться крок назад, щоб дитина не відмовилась працювати надалі. (Дивіться відеоматеріали «Відповіді на 3 найчастіші запитання» <https://www.youtube.com/watch?v=lgO5O9nNojs&t=17s>)

2. Як розпочати заняття із дитиною. Починати треба з того, що привчити дитину певний час сидіти навпроти нас за столом і контактувати з нами будь-яким чином. Якщо ви бачите, що дитина швидко втомлюється, робіть частіше перерви. Дімовтеся з дитиною про певний сигнал, який символізує необхідність сісти на місце і включитись у взаємодію. Використайте іграшку-символ (це може бути будь-яка іграшка, що подобається дитині. Як використовувати іграшку помічника, дивіться у відео «Іграшки-символи» <https://www.youtube.com/watch?v=zNZPOqt2Rgs&t=22s>, а також «Іграшки-помічники: навчання з елементами рольової гри» <https://www.youtube.com/watch?v=MEASq-iTCbA&t=35s>), або встановіть умовний сигнал (наприклад, порухайте голосно до 3 або до 5, показуючи це дитині на пальцях, а потім посадіть її за стіл. Як розпочати заняття дивіться в відео «Основні принципи взаємодії» <https://www.youtube.com/watch?v=rRAHiNFLF34&t=41s>).

3. Як пояснити дитині прості правила взаємодії під час заняття. Під час виконання розвивальних вправ із дитиною, встановлюємо декілька правил. **1. Руки на столі.** Слідкуємо, щоб дитина працювала двома руками. Для опрацювання цієї навички ми можемо запропонувати дитині прості вправи, наприклад складання об'ємних овочів, фрукти з набору або прості пазли, що складаються з двох частин, по одній в кожену ручку дитини. **2. Стеження за власними діями.** Нам потрібно, щоб дитина спостерігала за тим, що відбувається на столі, та за тим, що вона робить руками. **3. Вказівний жест.** Це один з перших засобів комунікації, який починає використовувати дитина. При цьому, дитина відхиляє випрямлений вказівний пальчик або над верхньою частиною долоні або в бік її нижньої частини. Якщо в дитини, якій виповнилось два роки, не виражений вказівний жест, формуємо його штучно: беремо ручку дитини в свою, випрямляємо вказівний пальчик і направляємо його на потрібний предмет, називаючи його вголос. Першим успіхом вважаємо, якщо дитина зрозуміла сенс цієї дії і слідкує за вашим вказівним жестом. **4. «Пінцетний» захват.** Дивимось, яким чином дитина бере дрібні предмети, чи сформований «пінцетний» захват (дитина бере дрібний предмет, захо-

плюючи його між вказівним і великим пальцями). Якщо дитина намагається взяти дрібний предмет (наприклад, квасолинку) всіма п'ятьма пальцями, розташовуючи їх в одній площині («мавпячий» захват), то варто звернути увагу на постановку великого пальця дитини і розвивати силу м'язів рук (більш докладно можна подивитися у відео «Ручку дай!: корекція постановки великого пальця» <https://www.youtube.com/watch?v=gJA2BjakiCU&t=2s>). Силу м'язів можна тренувати під час ліплення з пластиліну або солоного тіста, а сам захват потренувати, граючись з прищіпками. При роботі дитини з дрібними предметами будьте особливо уважні! (Дивіться «Ігри з прищіпками для розвитку м'язів руки» <https://www.youtube.com/watch?v=pR05UHiFvbE&t=1s>)

5. Завершеність завдання. Будь яку вправу потрібно допрацьовувати до кінця. Якщо в дитини щось не вийшло, доробіть запропоновану вправу її руками, або, у крайньому випадку, нехай дитина спостерігає, як цю вправу буде виконувати іграшка-помічник. Запропонуйте дію, яка буде символізувати закінчення серії завдань (наприклад, «дай п'ять») і початок короткої перерви. А також дію, яка буде символізувати закінчення заняття взагалі, наприклад, плескання в долоні. Не забувайте хвалити і заохочувати дитину добрими словами після кожної, самостійно або з вашою допомогою, виконаної дії. Під час перерв дайте дитині порухатись та проконтакуйте з дитиною фізично: потримайте за ручку, погладьте, обійміть. (Докладно про взаємодію з дитиною під час заняття, дивіться відео «Організація заняття з дитиною» <https://www.youtube.com/watch?v=ZLNEIkjS2KQ&t=5s>).

4. Візуалізуємо прогрес виконання і ускладнення завдань. У процесі заняття спрощуйте завдання, якщо дитина з ними не справляється. Пам'ятайте про головну мету ваших занять: навчитися взаємодіяти певний час. Нові завдання вводьте поступово. Якщо дитина не виконує запропоновану вами вправу, виконуйте завдання її руками і обов'язково до кінця. Використовуйте позначки виконаних завдань (фішки, камінці, гудзики тощо), які ви поступово будете складати в кошик, символізуючи прогрес заняття. Дайте дитині зрозуміти, що заняття закінчиться, коли всі фішки будуть у кошику. Ви досить легко зрозумієте, що дити-

на прийняла цю умову, коли вона сама почне перекладати фішки у кошик. У такому випадку спростить завдання, але привчіть дитину до того, що правило діє лише тоді, коли кошик фішками наповнюєте ви. Пам'ятайте про те, що для дитини все має бути грою, а наші цілі мають досягатись непомітно для неї. Це важливо, щоб не викликати зворотній ефект і категоричну відмову дитини від взаємодії і повторенні запропонованих дій. (Більш докладно можна подивитися у відео «Ускладнення завдань» <https://www.youtube.com/watch?v=GmAVL8THQhs>).

5. Використовуємо спец інтереси дитини. Коли ми намагаємось навчити чомусь дитину, нам потрібна хоча б невеличка частинка її уваги. Але привернути увагу дитини з ООП до себе завдання непросте. Така дитина може довгий час виконувати монотонні дії, які її повністю поглинають. Малий обсяг уваги не дозволяє їй побачити або почути ваші звернення. Отже, спробуємо не привертати увагу до себе, а «спіймати» увагу дитини. Придивіться до дитини, або запитайте у батьків, можливо вона має якийсь «спеціальний інтерес» до певних предметів, що зазвичай захоплюють її увагу. Можливо, дитина годинами роздивляється картки із тракторами або дорожніми знаками, а на інші предмети особливо не звертає уваги. А, можливо, у дитини є якийсь улюблений персонаж або іграшка. Ідея полягає в тому, щоб використовувати під час занять об'єкти (або моделі об'єктів), які захоплюють увагу дитини, і вже з ними виконувати традиційні вправи, наприклад, сортування. (Більш докладно можна подивитися у відео «Як «спіймати» увагу дитини» <https://www.youtube.com/watch?v=FpQTgDjZmRs&t=4s>).

6. Заняття проводимо лише у ігровій формі. Ігрова діяльність для дитини є основною. Дитина у власній інтерпретації переживає дії, які побачила навколо себе. Виконуючи ігрові дії, дитина також намагається зрозуміти їхній сенс. І дуже часто її розуміння ситуації не збігається з тим, що вкладають у такі ж дії дорослі. Наприклад, дитина бачить, як хтось підметає підлогу. Вона бере до рук віника чи щітку і починає імітувати рухи дорослого, навіть, не торкаючись підлоги, або розкидаючи сміття у різні боки. І це нормально. Дитина шукає сенс у діях дорослих

на зрозумілому їй рівні: «Якщо дорослі так роблять, то мабуть це має бути весело. Он як все розлітається навколо! Це й справді весело! Схожу підмету тепер у ліжку!» а якщо дитина не побачить сенс у цих діях, то дуже швидко втратить інтерес до процесу і почне шукати інше заняття. Навіть прості і монотонні вправи, такі як, наприклад, сортування, можна урізноманітнити, якщо додати в їх виконання елементи сюжету. «Ми не просто викладаємо рядком кришечки, ми будуємо доріжку, по якій хлопчик піде до свого друга. А той, у свою чергу, піде назустріч по кришечках іншого кольору. (Більш докладно можна подивитися у відео «Важливість додавання ігрового моменту до завдань» <https://www.youtube.com/watch?v=uhWgymGnCAA&t=21s>).

7. Унікаємо стереотипної поведінки. Діти схильні до багаторазового переживання однієї і тієї ж ситуації. Вони надають перевагу одним і тим же розповідям дорослих, багаторазово повторюють слова і дії. Це є нормальним. Таким чином діти відпрацьовують нещодавно набуті навички. Для більшості дітей цей процес може займати від кількох повторів до кількох днів, в залежності від складності навички. Наприклад, одну і ту ж казку діти можуть із задоволенням слухати тиждень. Додатково їх приваблює відомість і передбаченість ситуації. Наприклад, вони вже точно знають, що нічого страшного у казці не буде, а всі зворушливі моменти починають переживати ще до того, як вони озвучені. У дітей з ООП процес набуття і закріплення навичок відбувається набагато повільніше через те, що вони по іншому бачать і сприймають світ. І тому виникає явище, яке називають стереотипною поведінкою. Щоб відкоригувати стереотипну поведінку дитини, яка додатково гальмує усвідомлення універсальності дій і призначення предметів, треба допомогти дитині розширити її уявлення про зовнішній світ. Наприклад, показати, що предмети, які виконують одну і ту саму функцію, можуть виглядати по різному. А також, для виконання певних дій можна користуватись не лише звичними, але й іншими відповідними предметами. Це поступово буде зрушувати свідомість дитини в бік розуміння універсальності предметів і дій, що вкрай необхідно для успішного переносу набутих навичок у нові для дитини обставини (Більш

докладно можна подивитися у відео «Корекція стереотипної поведінки» <https://www.youtube.com/watch?v=oRQiMoGzsE0&t=4s>)

8. Які вправи обрати. Заняття краще розпочати з вправи, що вже відома дитині. Це може бути рамочка Монтесорі, мозаїка, пазли тощо, будь яка гра, яку дитина вже виконувала. Так ми налаштуємо дитину на взаємодію. Коли дитина бачить вже знайомі їй речі, їй набагато легше включитися в гру. Таким чином ми знижуємо тривожність дитини перед невідомістю і створюємо «ситуацію успіху». Працюючи зі знайомими матеріалами, дитина вже точно знає, що зможе виконати запропоновану їй вправу, і «на хвили успіху» буде мати інтерес до виконання наступних вправ. Якщо на початку заняття дитина побачить якусь гру вперше і не зрозуміє, що саме зараз потрібно виконувати, є ризик, що дитина втратить інтерес до гри та подальшого виконання вправ. (Приклади розвивальних вправ: «Рамки Монтесорі» <https://www.youtube.com/watch?v=cn0D3qHes64&t=3s>, Ігри для напрацювання точності рухів https://www.youtube.com/watch?v=Ky6uSBIB_Fg&t=70s, «Розвиток уваги: ігри для дітей дошкільного віку» <https://www.youtube.com/watch?v=uRxq-el3x8A&t=24s>, «Ігри з пірамідкою» <https://www.youtube.com/watch?v=ZHsYK3jcPCk&t=127s>, «Мозаїка: поетапне опанування гри» <https://www.youtube.com/watch?v=upVmDYjVtGk&t=13s>, «Лото як розвивальна гра» <https://www.youtube.com/watch?v=VP9QdozlrzQ&t=38s>, «Ігри з манкою» <https://www.youtube.com/watch?v=MQd6vtUQaNm&t=28s>, «Вправи на розвиток мовленнєвого дихання» <https://www.youtube.com/watch?v=GglldH8m59E&t=53s>, «Ігри з губками для миття посуду» <https://www.youtube.com/watch?v=d6qEmbvkMJA&t=21s>).

Наведений перелік розвивальних вправ, не є вичерпним. На каналі YouTube «Психологічна підтримка дитини з ООП» <https://www.youtube.com/@ShopinaMaryna> на даний момент представлено 102 відео. Канал розвивається і регулярно поповнюється новими відеорекомендаціями. Усі ролики лаконічні, присвячені окремим методам, прийомам і технікам роботи. Отже, освітяни, батьки та усі бажаючі мають можливість знайти для себе саме той матеріал, що їх цікавить у даний момент.